

חגי חיטרון

האיש שהמציא את הצנע

בגיל 50 גילה ראובן אלקלעי, מנסח פרסומים צנוע, שמילונים הם הדרך אל העושר. עוד קודם המציא מילים שהפכו לחלק מאיתנו וגם תפס מבקרי מוזיקה בקלקלתם

פני ימים אחדים, לרגל יום העברית, ביוזמת האקדמיה ללשון העברית, ערך ירון לונדון שיחת מרשתת קצרצרונת עם סמדר ברק, שכתבה ביוגרפיה על המילונאי ראובן אלקלעי. צפי-תי. אחר כך קראתי את הספר, שהופיע אשתקד.

הביוגרפיה, "אוצר המילים" (הוצאת ידיעות ספרים), מציירת אדם שלכאורה אינו "סיפור". חייו של אלקלעי היו נקיים ממשברים, נקראים כאידיליה אחת גדולה. הוא הועסק במשרות שהלמו את כישוריו, התמסר להן בחריצות של אהבה. ברחביה והסביבה התי-גורר בכירותו, ברוחה, נשוי פלוס 2, טיפח את משפחתו הגרעינית ועזר לכל קרוביו. אשתו שרה, הם נישאו כשהיה בן 40 והיא בת 31, היתה בתו של הרב הירושלמי אליהו פרדס. אלקלעי, שנולד בירושלים העותמנית ב-1907 ומת בירושלים ב-1976, גדל בסביבה דתית אבל היה חילוני.

אין סיפור? הסופרת ברק (כמ"קצועה בלשנית והיסטוריונית) המחישה שמכחינה מסוימת יש. הביוגרפיה שחיברה היא עבודה שקדנית, רבת טעם. נעים לחרוש אותה, לקרוא את ה"אין סיפור", להתודע אל חייו נטולי הדרמות של ראובן אלקלעי. מדובר באדם שברוב שנות שירותו הציבורי היה עורך שנתוני הממשלה ומה נשמע יותר משעמם מזה. ככל שלמדתי לדעת, הדרמה היחידה בחייו היתה התעשרותו מחיבור שני מילונים: עברית-אנגלית, אנגלית-עברית.

על הדרמה האחת הואת כעצ-מאי מעיבה – מבחינה עלילתית – דרכו השלווה כשכיה ראשית הקריירה של אלקלעי (בגיל 23) היתה משרות טובות ואף בכירות בלשכת העיתונות המנדטורית – למשרתו הראשונה שם נבחר מבין 200 מועמדים. אחריה של הק-ריירה היתה עריכת שנתוני ממשלת ישראל,

הוא עסק בכך 23 שנה, ברוב מרץ. במקביל היה עיתונאי (משי-מות עיתונאיות סולידיות), צנוור עיתונות עברית (בימי המנדט), שדרן רדיו, כותב מאמרים, מבקר ספרים ומתרגם. בצמרת חייו שלא בתפקיד – הוא החל בכך בגיל 50 – מתנססים שני המילונים ולצדם לקסיקון לועזי-עברי נהדר ובו ביטויים ומונחים בשפות רבות. המילונים נמכרו בכ-300 אלף עותקים עד 1971 (זוה לא הכל) ובהכנסותיו מהם, כך כתב, רכש את דירתו המרווחת בגבול טלביה (קרוב לבלפור).

נער ספרדי

"נער ספרדי תאב ידע" הוא אחד התיאורים שקושרת הביוגרפית לדמותו של ראובן אלקלעי ויש לומר כי שיחזור יל-דותו בהקשר מחצבתו הוא נור הספר אלקלעי נולד למשפחה ירושלמית ששורשיה מצאצאי מגורשי ספרד, אביו אברהם עלה מסרביה (ויגוסלביה). לאברהם, שמכחינה דתית היה שומר מסורת לכל היותר, היתה חנות צולחת

חיים מסודרים וטובים בלי שום משברים ותסכול? הבן אבי אלקלעי, בשיחה קצרה עם הח"מ, סיג זאת קלות. לדבריו, מעמדו של אביו בשירות הציבורי ביש-ראל היה נמוך בהיררכיה ובמש-כורת ממדרגתו בממשל המנדטורי (אז נהנה בין השאר ממכונית עם נהג) וחרה לו על כך.

ציד נעים

גם תחביביו של אלקלעי היו שגרתיים: קולנוע, נסיעות לחוץ לארץ, שחמט. עוד ממד של יובש בסיפור החיים? לא לגמרי, כי כבר בשנים הראשונות לחווייתו הקר-לנועיות נהג לצוד שגיאות תרגום מביכות מגוף הסרט ולפרסמן ברבים. דוגמאות: בסרט אחד פונה בחור לבחורה ב"הו גפרורתי (match) הנחמדה"; בפעם אחרת מסופר ש"עשרה סוסים נלקחו בשבי" (captured); בסרט אחר נראה גבר שוכב מעולה, בתרגום נכתב כי הוא "מת משכרות" (dead drunk) ובהמשך נראה אותו איש רוקד טנגו; בסרט אחר נכנס זוג לדירה שכורה חדשה והבעל אומר לאשתו בפגישה עם בעל הדירה, כך בתרגום – "הבה אציגך לפני האציל (landlord) שלנו". אציל, גיחך אלקלעי, ש"כרסו כיוקדה ושפניו ואף בגדיו לא העידו על רום מעלה".

יישקני לקוראים

"עורך לשון בטבע" היה אפוא אלקלעי, וכך מאפיינת אותו הביוגרפית. אוהב עברית בכל מאודו אך לא קיצוני בגישתו. כך לא קיבל את בחירתו של שמעון

ראובן אלקלעי עם דוד בן גוריון. למעלה: עם אשתו שרה בבית קפה בירושלים, ביום אירוסיהם צילומים: משכל / ידיעות ספרים, ארכיון משפחתי

קרמונה. בהמשך מביאה הביוגרפית בהרחבה פרקי הווי מחיי העדה הספניולית בירוש-לים של ראשית המאה ה-20, רו-בם מלוקטים מוזכרונות כתובים של אלקלעי השמורים בארכיונו הפרטי. מה אכלו, איך התרחצו, איך בילו, באיזה רפואות וסגולות עממיות האמינו (למשל: לחיזוק כוח הגברא "שתו ערק מעורב באבקה עשויה מאיבר מין כתוש של פר").

עוד אנטי-דרמה: ראובן אלקל-עי אמר בבגרותו על זהותו העדתית "אני ס"ט יליד הארץ ומעולם לא נתעוררה אצלי בעיית ספרדים אשכנזים, אף על פי שהיתה קיימת". רום מסלולו ההשכלתי הפורמלי: בית המדרש למורים על שם דוד ילין. איך למד אנגלית, לעדותו: קרא פשוט את כל התנ"ך – באנגלית.

אלקלעי הציע יותר חאלף חידושים בלשון. עשרות רבות מהם נקלטו, כמו אופנוע ותכשיטן ומסוף. חידושים היתוליים כמו "דוביאל" לאיש שמן וכמו יובב", ליבבן, נשאר בחוץ

להצילה מרדת שחת. מסקנה מה-טקסט הזה: ראובן אלקלעי גדל תחת ידו של אב יודע ספר, עובדה שמחזקת אף היא את האנטי-דרמה. אוהב ספר היה אלקלעי מיל-דותו, קרא בין השאר ספרים בל-דינו שנדפסו באותיות עבריות, כגון "לה איזה די לה לאבאנדי-רה" ("בת הכובסת") מאת רפאל